

УДК [378.6:61-051]:378.091.12:005.963.1

Іван Гончаренко,
заступник начальника Української
військово-медичної академії
по роботі з особовим складом,
аспірант ДВНЗ УМО НАПН України

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ КАДРІВ ВІЙСЬКОВОЇ МЕДИЦИНИ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО АНАЛІЗУ

У статті досліджується стан розробленості проблеми підвищення кваліфікації кадрів військової медицини в науковій літературі. Автор аналізує праці, написані сучасниками, що стосуються загальних питань розвитку військової медичної освіти, теорії та історії досліджуваної проблеми, аналізує дослідження з питань підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації як складової безперервної освіти загалом та працівників системи військово-медичної сфери, зокрема, та безпосередньо праці, присвячені проблемам підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників системи військово-медичної сфери.

Ключові слова: *освіта, безперервна освіта, військова освіта, військова медична освіта, підвищення кваліфікації, підготовка, професійна підготовка.*

В статье исследуется состояние разработанности проблемы повышения квалификации кадров военной медицины в научной литературе. Автор анализирует труды, написанные современниками, касающиеся общих вопросов развития военного медицинского образования, теории и истории исследуемой проблемы, анализирует исследования по вопросам подготовки, переподготовки и повышения квалификации как составляющей непрерывного образования в целом и работников системы военно-медицинской сферы, в частности, и непосредственно труда, посвященные проблемам повышения квалификации научно-педагогических работников системы военно-медицинской сферы.

Ключевые слова: *образование, непрерывное образование, военное образование, военное медицинское образование, повышение квалификации, подготовка, профессиональная подготовка.*

The article examines the state of advanced training of military medicine problem in the scientific literature. The author analyzes the works written by contemporaries concerning general issues of military medical education, theory and history of the investigated problem, analyzes the research on training, retraining and advanced training as part of continuing education in general and workers in military medical areas, in particular, direct labor and on the problems of training of scientific and pedagogical workers in military medical field.

Key words: *education, continuing education, military education, military and medical education, retraining, training, professional training.*

Ні одна армія світу не може вважатися боєздатною без наявності підготовленої до дій в екстремальних ситуаціях системи медичного забезпечення [12]. Завдання підготовки військових лікарів виконує система військово-медичної освіти. Як і будь-яка система, військово-медична освіта постійно змінюється, розвивається, аби забезпечити належну підготовку фахівців. У цьому процесі важливе місце займає підвищення кваліфікації працівників військово-медичної сфери.

Результат підвищення професійної компетентності працівників військово-медичної сфери значною мірою залежить від науково-педагогічних працівників, які забезпечують цей процес. З огляду на демократизацію суспільних відносин докорінних змін зазнали ціннісні підходи до системи освіти: її визначають як сферу обслуговування людини, як найбільш оптимальний засіб її розумового, почуттєвого і практичного розвитку. У зв'язку з цим змінюються роль і функції викладачів усіх рівнів [4, с. 11]. Таким чином, надзвичайної актуальності набувають питання розуміння науково-педагогічними працівниками військово-медичної сфери необхідності постійного самовдосконалення, підвищення рівня професіоналізму, зокрема однієї із його складових – психолого-педагогічної компетентності.

Військово-медична освіта в Україні за період свого існування стала предметом дослідження багатьох науковців, які розглядали питання розвитку військової медичної освіти, теорії та історії досліджуваної проблеми, питання підвищення кваліфікації військових лікарів (В. Білий, М. Бойчак, Л. Голик, В. Жаховський, М. Лозовий, М. Нещадим, В. Псько, Я. Радиш, Б. Шупель та ін.). В. Бяков, Ф. Левченко, Я. Радиш, А. Романенко, В. Солярик, В. Токарчук, В. Чернавський та інші зосереджували свою увагу на проблемах підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників військово-медичної сфери. Проте питання підвищення кваліфікації кадрів військової медицини як предмет наукового аналізу залишилося поза увагою науковців.

Мета статті – дослідити стан розробленості проблеми підвищення кваліфікації кадрів військової медицини в науковій літературі.

Огляд досліджуваної нами проблеми у науковій літературі будемо здійснювати в декількох напрямках, які дадуть змогу комплексно та системно висвітлити це питання: перший – аналіз праць, що стосуються загальних питань розвитку військової медичної освіти, теорії та історії досліджуваної проблеми; другий – аналіз досліджень з питань підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації як складової безперервної освіти загалом та працівників системи військово-медичної сфери, зокрема; третій – праці, присвячені проблемам підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників загалом та системи військово-медичної сфери, зокрема.

Розглянемо стан розробленості проблеми підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників військово-медичної сфери за кожною з виокремлених нами груп науково-літературних джерел.

Серед праць першої групи (праці, що стосуються загальних питань

розвитку військової медичної освіти, теорії та історії досліджуваної проблеми), насамперед, варто назвати дисертаційне дослідження В. Паська «Наукове обґрунтування сучасної системи підготовки кадрових ресурсів військової медицини в Україні» (2002 р.) [12]. Автор аналізує стан військово-медичної освіти і професійної підготовки кадрових ресурсів військової медицини, систему військової освіти в Україні, науково обґрунтовує концепцію створення системи підготовки військово-медичних фахівців для Збройних сил та інших військових формувань України.

Досліджуючи всю різноманітність існуючих варіантів систем підготовки військових лікарів за основними ознаками, В.Пасько виокремлює три основних типи. Прибічники системи першого типу вважають, що військовий лікар – це не професія і немає потреби передбачати ніякої серйозної спеціальної підготовки. Така система розвинута в країнах, котрі переважно не відіграють провідної ролі в світовій геополітичній системі. Другий тип системи підготовки військово-медичних кадрів виходить з того положення, що військовий лікар це така специфічна професія, яка потребує підготовки в військово-медичному вузі за повним циклом навчання. Третій тип – комбінована система підготовки військових лікарів, в котрій присутні і військові, і цивільні компоненти. На його переконання, в умовах реформування Збройних Сил України особливу актуальність для медичної служби набуває проблема підвищення ефективності військово-медичної освіти. З цією метою має продовжуватися пошук оптимальних шляхів організації навчального процесу у вищих військово-медичних навчальних закладах і військово-медичної підготовки особового складу військ на такому рівні, щоб військові лікарі мали тривкі навички надання пораненим і хворим першої лікарської, кваліфікованої і спеціалізованої медичної допомоги. Однією із головних умов, що сприяють поліпшенню якості підготовки офіцерів медичної служби, В. Пасько визначає підвищення рівня викладання військових і військово-спеціальних дисциплін, фахової і методичної підготовки професорсько-викладацького складу. Добре відомо, що ні повноцінні програми, ні відмінно обладнані класи і лабораторії не забезпечать якісної підготовки студентів, якщо методичні навички викладачів не будуть відповідати сучасним вимогам [12].

Однак, зазначаючи, що більш високих і стабільних результатів у підготовці офіцерів медичної служби запасу і їх подальшого військово-медичного удосконалення домагаються ті викладачі, у яких достатньо високий рівень особистої фахової підготовки, актуалізуючи питання рівня методичної і професійної підготовки професорсько-викладацького складу і вжиття заходів щодо його підвищення, поза увагою автора залишаються питання андрагогічних підходів до викладання дисциплін, індивідуалізації навчання, психологічної підготовки науково-педагогічних працівників закладів військової медичної освіти.

Питанням загальної характеристики медичної служби Збройних сил України присвячене видання авторів-упорядників В. Білого, М. Бойчака,

Л.Голика, Я.Радиша, В.Жаховського [8]. Науковці констатують, що в умовах дії нової Воєнної доктрини України стара система медичного забезпечення Збройних Сил стає неефективною, надлишковою й економічно недоцільною. У зв'язку з цим в Україні розроблено концепцію створення військово-медичної служби нового типу, головне завдання якої – забезпечення надання всім військовослужбовцям медичної допомоги, що відповідає сучасним стандартам якості. На сьогодні реалізовані лише окремі, хоча й дуже важливі, фрагменти вказаної концепції. Зважаючи на зацікавленість, яка спостерігається сьогодні серед військовослужбовців та цивільного населення щодо підготовки нової генерації військових медиків, автори подають керівні документи, які регламентують діяльність медичної служби ЗСУ, а також довідкову інформацію.

Проблеми військово-медичної освіти та науки в Україні (запровадження ступеневої системи підготовки військових лікарів, організація перепідготовки та підвищення кваліфікації лікарів-спеціалістів, підготовка науково-педагогічних кадрів, становлення військово-медичної науки тощо) висвітлені в матеріалах науково-практичної конференції «Проблеми військової охорони здоров'я і шляхи її реформування (військово-медична освіта та наука в Україні)» (1998 р.) [14]. Так, В. Білий та В. Пасько [1] визначають завдання військово-медичної освіти та науки на етапі реформування збройних сил України. Однією з проблем подальшого розвитку військово-медичної освіти та науки, як зазначають автори, є значний некомплект професорсько-викладацького і науково складу. Тому завданнями є комплектування кафедральних та наукових колективів висококваліфікованим професорсько-викладацьким науковим складом; удосконалення клінічної і навчально-лабораторної бази навчальних закладів, кваліфікаційних характеристик, освітньо-професійних програм та інших документів, що складають зміст військової медичної освіти.

Визначаючи стан та напрями розвитку системи військової освіти в Україні, М. Нещадим, Б. Шупель [11] серед завдань подальшого реформування системи військової освіти визначають оптимізацію змісту військової освіти на всіх її рівнях відповідно до державних та відомчих вимог, військово-технічної політики, сучасних потреб та досвіду підготовки військ; подальше інтегрування військової та цивільної освіти як структурно, так і змістовно.

М. Лозовий аналізує систему підвищення кваліфікації військового лікаря в сучасних умовах [7]. Автор доводить, що в системі післядипломної військово-медичної освіти доцільно проводити такі види навчання: спеціалізація, підвищення кваліфікації, удосконалення (тематичне і передатестаційне), курси інформації і стажування, підвищення кваліфікації за місцем роботи. Концептуальними підходами у розробці системи підвищення кваліфікації, на думку М. Лозового, є визначення баз навчання, кількісних можливостей роботи факультетів, з'ясування організації, порядку і функцій структур військово-медичної служби з плануванням заходів щодо підвищення кваліфікації лікарського складу. На

нашу думку, така система повинна також передбачати підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу. Однак ці питання залишаються поза увагою науковців та практиків, які досліджують проблеми розвитку та функціонування військової медичної сфери.

Оскільки підвищення кваліфікації кадрів є складовою загальної системи безперервної освіти особистості, іншим важливим напрямом нашого дослідження, як зазначалося, вважаємо аналіз праць, присвячених питанням безперервної освіти та підвищення кваліфікації фахівців, які стали предметом досліджень ряду науковців.

Питанням безперервної професійної освіти присвячена монографія «Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи» (2000 р.) [9]. Автори зазначають, що швидке старіння наукової інформації, поява нових технологій, реформування соціально-економічної системи створили в суспільстві ситуацію, коли стало неможливо навчитися чогось один раз на все життя і тим самим заклали необхідність поглиблювати й оновлювати знання, вміння та навички постійно, через певні проміжки часу. У загальноновизнаній концепції неперервної освіти особливе місце відведено післядипломній освіті, яка є органічною частиною неперервної освіти. Погоджуємося з твердженням, що неперервна освіта є провідною умовою всебічного розвитку особистості, збагачення її творчого потенціалу, засобом реалізації здібностей, а також зростання компетенції, вдосконалення раніше отриманих знань, умінь і навичок.

Автори монографії зазначають, що підсистемою неперервної освіти є підвищення кваліфікації, основне завдання якої – вдосконалення професійної діяльності, без чого неможливо досягти розвитку та самореалізуватися особистості. Підвищення кваліфікації – гнучка підсистема неперервної освіти, яка оперативно реагує на вимоги й запити суспільства, постійно пропонуючи зростання фахової компетентності.

Із документами Європейського Союзу щодо неперервної професійної освіти знайомить читачів видання «Неперервна професійна освіта у документах Європейського Союзу» (2009 р.) [10]. Упорядниками подано аналіз документів Європейського Союзу під кутом концепції навчання упродовж життя. У всіх документах не тільки знайшли своє відображення ідеї неперервної освіти, а й самі заходи щодо створення єдиного європейського освітнього простору, щільно пов'язані з реалізацією ідеї неперервності у здобутті і підтримці певного освітнього рівня.

Цікавою з точки зору розвитку людини в системі освіти є праця Т. Левченко «Розвиток освіти та особистості в різних педагогічних системах» (2002 р.) [6]. На основі детального аналізу великої кількості різних теорій розвитку освіти й особистості автор доходить висновку, що загальним для всіх педагогічних систем світу є виховання гуманної, гармонійної, толерантної, миролюбної, активної, творчої особистості з високим рівнем самосвідомості, тому всі педагогічні системи світу спрямовують свої зусилля на створення умов для розквіту особистості, реалізації її потенціалу. Для цього в суспільстві постійно оновлюється,

реформується освіта, де загальним є принцип: людина створює себе сама, а не тільки формується під впливом інших, сама обирає шлях свого розвитку і несе за це відповідальність. Спільним є підхід до розуміння особистості як відкритої системи, здатної до постійного розвитку, сприйняття нових ідей, чутливої до матеріальної і нематеріальної культури.

У контексті нашого дослідження цікавим є суб'єктно-діяльнісний підхід, який реалізується шляхом індивідуалізації всього педагогічного процесу, врахування особистісної специфіки того, хто навчається. У світлі суб'єктно-діялісного підходу до освіти особливе значення мають активні творчі методи навчання, дослідницькі проблемні методи, дискусії, ділові ігри, форми творчої організації навчання, врахування андрагогічних принципів. Суб'єктно-діялісний підхід до процесу навчання передбачає знання індивідуальних особливостей, індивідуальних стилів діяльності, вміння діагностувати і прогнозувати їх вплив на успішність навчання. Усе це актуалізує питання розвитку психолого-педагогічної компетентності науково-педагогічних працівників, зокрема і в системі військової медичної освіти. Розвиток такого роду компетентностей можна забезпечити шляхом підвищення кваліфікації НПП у системі післядипломної педагогічної освіти.

Т. Левченко доводить, що в нашій країні новий етап розвитку суспільства, зміна економічних структур, нові вимоги до якості професійного рівня спеціалістів вимагають нових методів, видів, форм освіти. Для цього необхідним є постійне підвищення кваліфікації, поліпшення рівня професійної підготовки, створення високоефективної системи безперервної освіти [6, с. 46].

Актуальним проблемам підвищення кваліфікації кадрів в умовах політичної реформи, питанням удосконалення цільового компонента навчального процесу, шляхам забезпечення його ефективності, аналізу стану нормативно-правового, науково-методичного забезпечення та практиці реалізації змісту навчання з підвищення кваліфікації присвячена колективна монографія «Проблеми ефективності підвищення кваліфікації керівних кадрів» (2003 р.) [15]. У роботі також досліджено питання використання ефективних методів навчання, забезпечення ефективності форм організації навчання у системі підвищення кваліфікації, контроль та оцінка як фактори забезпечення ефективності процесу підвищення кваліфікації. Однак, більшою мірою питання, досліджувані у монографії, стосуються системи підвищення кваліфікації державних службовців.

Як зазначають автори монографії «Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи» [9], сьогодні особлива увага приділяється дослідженню таких важливих психолого-педагогічних проблем сьогодення як формування особистості професіонала, започатковуються дослідження з проблем андрагогіки – навчання дорослих. Ефективність підготовки майбутнього фахівця значною мірою залежить від урахування в організації навчального процесу основних закономірностей і етапів творчого процесу, психолого-педагогічної структури творчої діяльності навчальної діяльності, пробудження активних дослідницьких інтересів того, хто навча-

ється. Тому постає завдання підготовки нової генерації науково-педагогічних працівників, які повинні відповідати новим вимогам формування особистості громадянина України. Саме їх психолого-педагогічна компетентність виступає гарантом спроможності здійснювати комплексний підхід до навчального процесу у навчальному закладі, сприяти особистісній і професійній реалізації і самореалізації того, хто навчається.

У зв'язку з цим потребують аналізу праці третьої групи, присвячені проблемам підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників загалом, системи військово-медичної сфери зокрема, та формування і розвитку в них психолого-педагогічної компетентності.

Актуальність проблеми підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників підтверджується затвердженням наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 24.01.2013 № 48 «Положення про підвищення кваліфікації та стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів» [13]. У ньому, зокрема, зазначається, що метою навчання працівників є вдосконалення професійної підготовки особи шляхом поглиблення і розширення її професійних знань, умінь і навичок, набуття особою досвіду виконання додаткових завдань та обов'язків у межах спеціальності.

У зв'язку з демократизацією всіх сфер суспільного життя, змінюються підходи до розуміння діяльності науково-педагогічних працівників. У сучасних умовах їх діяльність орієнтується на створення умов для саморозвитку суб'єктів учіння, формування і розвитку потреб та здібностей суб'єкта навчального процесу. Це вимагає від педагога найвищого рівня кваліфікації, і не лише зі своєї спеціальності, але й з огляду найвищого рівня розвитку його педагогічної майстерності [4, с. 11].

Теоретико-методологічним основам формування психолого-педагогічної компетентності викладача вищого навчального закладу в умовах магістратури присвячене дисертаційне дослідження О. Гури [3]. Обґрунтовуючи актуальність обраної для дослідження проблеми, автор зазначає, що ефективне вирішення завдань вищої освіти здебільшого базується на якості кадрового забезпечення навчальних закладів, на рівні професійної компетентності викладачів, які реалізують процес підготовки особистості до суспільного та професійного життя. І якщо система професійної підготовки вчителів, незважаючи на всі новоутворення і зміни, забезпечується вищими педагогічними навчальними закладами освіти III–IV рівня акредитації, то система підготовки викладачів вищих навчальних закладів не задовольняє сучасних потреб суспільства: у більшості науково-педагогічних працівників вищої школи відсутня психолого-педагогічна освіта, яка значною мірою визначає успішність реалізації всіх функцій педагогічної діяльності.

Визначаючи сутність психолого-педагогічної компетентності педагога вищої школи, згідно з логікою наукових досліджень, автор з'ясовує зміст таких категорій, як «компетентність», «професійна компетентність», «професійна компетентність педагога».

Не зовсім погоджуємося із О. Гурою щодо вживання як синонімів понять педагог та викладач ВНЗ, оскільки професія педагога передбачає базову педагогічну освіту, разом з тим на посаду викладача ВНЗ можуть бути призначені особи, які мають наукові ступені або вчені звання, а також випускники магістратури, аспірантури та докторантури з іншою фаховою освітою.

У ході дослідження О. Гура розглядає сутність психолого-педагогічної компетентності не тільки на концептуальному, а й на функціональному рівні, зокрема визначає її місце і роль у професійній діяльності та професійному розвитку викладача вищого навчального закладу. Пошук праць для аналізу показав, що питання формування та розвитку психолого-педагогічної компетентності стосується в основному педагогічних працівників, викладачів з відповідною педагогічною освітою. Так, І. Цимбалюк висвітлює досвід системного аналізу психологічних аспектів педагогічної праці [18]. У посібнику автор розглядає структуру професійної діяльності педагога, психологію стосунків у навчально-виховному процесі, основи педагогічного спілкування, педагогічні конфлікти і шляхи їх подолання, педагогічну техніку як елемент майстерності педагога.

Питання теорії та практики формування психолого-педагогічної компетентності викладачів вищої школи, зокрема економічного університету, присвячений тренінг-курс Л. Савенкової, Г. Романової, М. Артюшиної [17]. Автори обґрунтовують структуру психолого-педагогічної компетентності викладача та відповідно до неї висвітлюють підготовку викладачів у тренінговій формі.

Методологічним аспектам психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців у непедагогічних університетах присвячена монографія В. Козакова та Д. Дзвінчука [5]. У монографії автори розглядаються основні проблеми реалізації психолого-педагогічної підготовки у специфічних умовах діяльності відповідних кафедр; пропонуються принципи психолого-педагогічної підготовки (бінарності; ступневості змісту предметного пізнання; технологічності навчання і підготовки); розглядаються проблеми понятійно-термінологічного апарату педагогіки та аспекти активізації навчання, компетентність викладачів та андрагогічні засади їх неперервної освіти. Таким чином, автори підтверджують необхідність формування психолого-педагогічної компетентності у викладачів непедагогічного профілю.

Ряд праць третьої групи присвячений безпосередньо питанням підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників військової медичної сфери. На жаль, цей напрям найменш представлений, оскільки нам наразі вдалося знайти лише декілька праць, які стосуються досліджуваної проблеми.

Так, питання підвищення кваліфікації викладачів військово-медичної сфери торкається, хоча і побіжно, В. Пасько [12]. Він зазначає, що однією із головних умов, що сприяють поліпшенню якості підготовки офіцерів медичної служби запасу, є удосконалення рівня фахової і методичної

підготовки самих викладачів. Однією з проблем системи підготовки офіцерів медичної служби запасу на кафедрах екстремальної і військової медицини В.Пасько називає недостатній рівень підготовки професорсько-викладацького складу з питань екстремальної і військової медицини. Причиною такого стану він вважає низьку ефективність системи підготовки й удосконалення цивільного професорсько-викладацького складу, особливо з військово-спеціальних дисциплін [12, с. 154]. Не применшуючи значення практичної підготовки НПП закладів військової медичної освіти до викладання спеціальних дисциплін, все ж констатуємо відсутність розуміння необхідності формувати та розвивати у НПП психолого-педагогічну компетентність.

Цікавим для аналізу з огляду нашої проблеми є «Военно-медицинский журнал», який видається з 1823 року. Питанням організації медичного забезпечення військ, підготовки і виховання медичних кадрів присвячена окрема рубрика. Разом з тим, питання підвищення кваліфікації викладачів військових медичних навчальних закладів висвітлені більш ніж скромно. Так, В. Бяков та В. Чернавський звертають увагу на проблему підвищення педагогічної майстерності професорсько-викладацького складу військового медичного навчального закладу [2]. Автори визнають підвищення психолого-педагогічної та методичної підготовки викладачів однією з найважливіших умов забезпечення якості навчально-виховної роботи у вищому навчальному закладі та діляться досвідом організації такої підготовки у Військово-медичній академії ім. С. М. Кірова.

Обґрунтуванню системи підвищення кваліфікації викладачів вищої військово-медичної освіти присвячена стаття В. Солярика, Я.Радиша, Ф. Левченка, А. Романенка, В. Токарчука [16]. На їхню думку, система підвищення кваліфікації викладачів вищої школи повинна складатися із двох основних напрямів підготовки: заходи, що проводяться в період повсякденного виконання службових обов'язків, та заходи з тимчасовим відривом від робочого місця викладача. До заходів першого напрямку відносять: самоосвіту, наставництво, відвідування молодшими викладачами занять досвідчених викладачів, заходи, пов'язані з розробкою та відпрацюванням навчально-методичної документації, участь у командно-штабних навчаннях з викладацьким складом, участь у виконанні науково-дослідних робіт, керівництво науково-практичними роботами студентів. До другого напрямку автори статті відносять: періодичне стажування викладачів у військах на посадах та короткострокові курси удосконалення підготовки (тематичне і загальне), як із загальноосвітніх проблем, так і зі спеціальності. Таким чином, можемо лише сподіватися, що питання підвищення психолого-педагогічної компетентності НПП військово-медичних навчальних закладів включені до загальноосвітніх проблем, про які зазначають автори статті.

Таким чином, аналіз наукових джерел показав, що в працях українських учених в основному розглядаються питання безперервної освіти та підвищення кваліфікації як її складової та розвитку особистості в

цих системах (І. Зязюн, Т. Левченко, І. Розпутенко, В. Гущенко, Н. Протасова, Н. Грицяк, П. Бертальген, Х. Дейва, Р. Кідд, З. Фор, Т. Хюген та ін.), розвитку військової медичної освіти, теорії та історії досліджуваної проблеми, питання підвищення кваліфікації військових лікарів (В. Псько, В. Білий, М. Бойчак, Л. Голик, В. Жаховський, М. Лозовий, М. Нецадим, Я. Радиш, Б. Шупель та ін.), питання формування психолого-педагогічної компетентності викладача вищого навчального закладу (М. Артюшина, О. Гура, Д. Дзвінчук, В. Козаков, Г. Романов, Л. Савенков, І. Цимбалюк та ін.), чи підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників військово-медичної сфери (В. Бяков, В. Чернавський, В. Солярик, Я. Радиш, Ф. Левченко, А. Романенко, В. Токарчук та ін.). Однак, питання формування та розвитку психолого-педагогічної компетентності у НПП військово-медичної сфери знаходять недостатнє відображення та потребують окремого наукового дослідження.

Подальшого дослідження потребують питання структури психолого-педагогічної компетентності науково-педагогічних працівників військово-медичної сфери, зміст та технології її формування і розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білий В. Я. Завдання військово-медичної освіти та науки на етапі реформування збройних сил України / В. Я. Білий, В. В. Пасько // Проблеми військової охорони здоров'я і шляхи її реформування (військово-медична освіта та наука в Україні) : матеріали науково-практичної конференції / за ред. В. Я. Білого, М. І. Нецадима. – К., 1998. – С. 4–10.
2. Бяков В. П. О повышении педагогического мастерства профессорско-преподавательского состава / В. П. Бяков, В. А. Чернавский // Военно-медицинский журнал. – М. : Изд-во «Красная звезда», 1982. – № 12. – С. 36–38.
3. Гура О. І. Теоретико-методологічні основи формування психолого-педагогічної компетентності викладача вищого навчального закладу в умовах магістратури : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Гура Олександр Іванович. – Запоріжжя, 2008. – 546 с.
4. Зязюн І. А. Інтелектуально творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти / Зязюн І. А. // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : монографія / за ред. І. А. Зязюна. – К. : Вид-во «Віпол», 2000. – С. 11–57.
5. Козаков В. А. Психолого-педагогічна підготовка фахівців у непедагогічних університетах : монографія / В. А. Козаков, Д. І. Дзвінчук. – К. : ЗАТ «НІЧЛАВА», 2003. – 140 с.
6. Левченко Т. І. Розвиток освіти та особистості в різних педагогічних системах : монографія / Т. І. Левченко. – 1-е видання. – Вінниця : Вид-во «Нова Книга», 2002. – 512 с.
7. Лозовий М. Г. Система підвищення кваліфікації військового лікаря в сучасних умовах / М. Г. Лозовий // Проблеми військової охорони

- здоров'я і шляхи її реформування (військово-медична освіта та наука в Україні) : матеріали науково-практичної конференції / за ред. В. Я. Білого, М. І. Нещадима. – К., 1998. – С. 28–33.
8. Медична служба Збройних Сил України (довідкові матеріали та керівні документи / автори-упорядники: В. Я. Білий, М. П. Бойчак, Л. А. Голик та ін. ; передмова та аг. ред. проф. В. Я. Білий. – К., 2001. – 220 с.
 9. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : монографія / за ред. І. А. Зязюна. – К. : Вид-во «Віпол», 2000. – 636 с.
 10. Неперервна професійна освіта у документах Європейського Союзу. – К., 2009. – 276 с.
 11. Нещадим М. І. Стан та напрямки розвитку системи військової освіти в Україні / М. І. Нещадим, Б. Н. Шупель // Проблеми військової охорони здоров'я і шляхи її реформування (військово-медична освіта та наука в Україні) : матеріали науково-практичної конференції / за ред. В. Я. Білого, М. І. Нещадима. – К., 1998. – С. 10–14.
 12. Пасько В. В. Наукове обґрунтування сучасної системи підготовки кадрових ресурсів військової медицини в Україні : дис. ... доктора мед. наук : 14.02.03 / Пасько Володимир Васильович. – К., 2002. – 380 с.
 13. Про затвердження Положення про підвищення кваліфікації та стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів : Наказ Монмолодьспорту від 24 січ. 2013 р. № 48 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0488-13#n15>
 14. Проблеми військової охорони здоров'я і шляхи її реформування (військово-медична освіта та наука в Україні) : матеріали науково-практичної конференції / за ред. В. Я. Білого, М. І. Нещадима. – К., 1998.
 15. Проблеми ефективності підвищення кваліфікації керівних кадрів : колективна монографія / Розпутенко І. В., Гущенко В. О., Протасова Н. Г., Грицяк Н. В. ; за заг. ред. Розпутенка І. В. – К. : Вид-во «К.І.С.», 2003. – 224 с.
 16. Обґрунтування системи підвищення кваліфікації викладачів вищої військово-медичної школи / В. В. Солярик, Я. Ф. Радиш, Ф. М. Левченко та ін. // Проблеми військової охорони здоров'я і шляхи її реформування (військово-медична освіта і наука в Україні) : матеріали наук.-практ. конф. / за ред. В. Я. Білого, М. І. Нещадима. – К., 1998. – С. 106–110.
 17. Формування психолого-педагогічної компетентності викладчів : тренінг-курс для викл. ун-ту / [Л. О. Савенкова, Г. М. Романова, М. В. Артюшина та ін.] ; за заг. ред. Л. О. Савенкової, Г. М. Романової. – К. : КНЕУ, 2011. – 390 с.
 18. Цимбалюк І. М. Підвищення професійної кваліфікації: психологія педагогічної праці : науково-методичний посібник для підготовки і підвищення кваліфікації педагогічних кадрів / І. М. Цимбалюк. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Професіонал», 2004. – 150 с.